

Галаванёва І.А., студ. гр. 539 ФІДК
БДУКМ
Навуковы кіраўнік – Пісарэнка А. М.,
канд. філал. навук, дацэнт

ВОБРАЗНАЕ СЛОВА Ў ПАЭТЫЧНЫМ КАНТЭКСТЕ Н. МАЦЯШ

Паэтычная мова твораў Ніны Мацяш ужо стала аб'ектам лінгвістычнага даследавання, аднак адметнасць аўтарскага стылю вызначана яшчэ не ў поўнай меры. Лінгвістычны аналіз тэкстаў дапамагае ўзбагачэнню беларускай мовы на ўсіх яе ўзроўнях і выяўленню індывідуальна-аўтарскай манеры пісьма, словатворчасці.

Даследаваны матэрыял сведчыць, што адным з прадуктыўных вобразных сродкаў паэтычнай мовы Н. Мацяш з'яўляюцца метафары, а самая ўжывальная дзеяслоўная метафара: ***Вецер з гор, / Што настойліва браў за плячо / І прымушаў азірнуцца; Святла, што падарылі, не растрачу.***

Аднак сэнсавай дасканаласцю, вобразнай непаўторнасцю валодаюць і назоўнікавыя метафары: ***карчы разладу, павязка немачы, тхлань адзіноты.*** Што да другога віду метафар, то з іх найбольш пашыраныя генітыўныя метафары – канструкцыі з родным склонам, у якіх на першым месцы ў назоўным склоне змяшчаецца рэма, а на другім – тэма дадзенага словазлучэння. Генітыўным метафарам уласцівы злітнасць кампанентаў: ***Аж самому не верыцца, / як гэта ўласнай песні тваёй / Магчыміцца / Пад заваламі бедаў адшукваць / І суцешваць / Душу; Голаў памяці прыхіліш / На нязмерны цень дзяцінства; Дамагацца ласкі свету – / Што далонню чэрпаць вецер.***

Назоўнікавыя метафары характарызуюць разнастайныя з'явы рэчаіснасці, значная іх частка выкарыстоўваецца для характарыстыкі знешнасці чалавека, яго ўнутраных якасцяў, душэўнага стану.

Як вядома, разнавіднасцю метафары лічыцца адухаўленне (перанясенне ўласцівасцяў жывых істот на прадмет, абстрактныя паняцці, з’явы прыроды) і персаніфікацыя, або ўвасабленне (наданне чалавечых уласцівасцяў рэчам, прадметам, з’явам прыроды): **Вецер з гор, / Што настойліва браў за плячо; Злосць выгульвае цябе.**

Паводле злітнасці кампанентаў даследчыкі вылучаюць сцёртыя, агульнамоўныя і індывідуальныя метафары. Сцёртыя метафары ў паэтычнай мове Н. Мацяш намі не выяўлены, аднак агульнамоўная разнавіднасць тропа прадстаўлена даволі шырока.

Індывідуальна-аўтарскія метафары рэалізуюцца ў мастацкім маўленні і адлюстроўваюць індывідуальныя погляды таго ці іншага аўтара на з’явы рэчаіснасці. Іх семантычная і структурная арганізацыя абумоўлены спецыфікай светаўспрымання аўтара, яго асабістым жыццёвым вопытам, індывідуальнымі сістэмамі каштоўнасцяў, багаццем уяўленняў і свежасцю асацыяцый, асаблівасцямі стылю і почырку выкладання фактаў і многімі іншымі прычынамі. Такіх метафар ў мове паэзі Н. Мацяш выяўлена найбольш: **Вясну, хоць заплаці ўтрая, / За восень слату не купіш; Незаплямленасць ступання / Вузкай лесвіцы спляванай.**

Такія метафары не столькі выконваюць эстэтычную і інфармацыйную функцыі, колькі актывізуюць увагу адрасага, служаць дадатковай вобразнай характарыстыкай да тых прымет, якія ўзуальна замацаваліся за дадзенай слоўнікавай адзінкай.

Арыгінальны троп вершаванай мовы Н. Мацяш – параўнанне. Гэты вобразны сродак дэталізуе малюнак, выяўляе самыя тонкія эмацыянальныя нюансы аўтарскага пачуцця. Паводле марфалагічнага выражэння, або паводле суаднесенасці граматычнага выражэння суб’екта параўнання з пэўнымі часцінамі мовы, вызначаюцца тры асноўныя яго віды: субстантыўныя (**Віно ж, як час, нічога не вяртае**), ад’ектыўныя (**Наіўнаваты, бы хлапчук**), **вербальныя** (**Душа ў такой адалечы лунае, / Як быццам і не ведае ярма**).

Паводле граматычнага афармлення параўнання ў мове паэтыкі традыцыйна падзяляюцца на злучнікавыя і бяззлучнікавыя.

Злучнікавыя параўнанні афармляюцца пры дапамозе злучнікаў **як, нібы, быццам, бы, нібыта, быццам бы, што, чым, як бы** і інш. Злучнікі пры гэтым выконваюць ролю фармальнага паказчыка тропа і выражаюць пэўныя сэнсава-граматычныя адносіны паміж суб'ектам і аб'ектам: *Чытаю твой кароткі ліст, / Які, як парастак нязломны; Вы ёсць, як пад нагамі ёсць зямля.*

Злучнікавыя параўнанні ў мастацкай мове Ніны Мацяш найбольш пашыраныя, а значыць яны з'яўляюцца стылеўтвараючым сродкам.

Бяззлучнікавыя параўнанні маюць тры разнавіднасці: першыя афармляюцца лексічнымі сродкамі **подобны да, выдаваць, здаецца, нападбе, нагадаць**, другія – назоўнікамі ў форме творнага склону, трэція – прыназоўнікава-склонавымі формамі імя. Мове паэзіі Н. Мацяш уласцівы “творны параўнання”: *Стаяць манахамі сады / Ў сутанах вымаклых за плотам; Адчай і скруха / Кружляюць коршакамі над душой...*

Паэзіі Ніны Мацяш уласцівы яшчэ адзін від параўнання, даволі рэдкі, які паходзіць з мовы фальклору, – адмоўнае параўнанне. Прадмет супастаўлення ў пачатку такога тропа адмаўляецца і тым самым узмацняе цікавасць чытача. Нягледзячы на тое, што падобная структура параўнання мае фальклорнае паходжанне, у прыведзеных кантэкстах яно ўсё ж адлюстроўвае аўтарскія асацыяцыі. Гэта азначае, што адмоўнае параўнанне Н. Мацяш – аказіянальны від вобразнага сродку: *Не колоссем – / Тваімі рукамі шурпатымі / лапчыца поле. / Не асотам – / тваёю холодной цвярозасцю / колеца поле; Ах, не час валошкавы мой тае – / То пылок / З трапятлівых крыльцаў асынае Матылёк.*

Ужывальны ў паэтычнай мове Н. Мацяш і эпітэты. Яны дапамагаюць выяўляць разнастайны змест паняццяў, характарыстык і адначасова ўраджаць і эмацыянальна ўздзейнічаць прыгажосцю гучання і сваёй незвычайнай спалучальнасцю. Традыцыйнай формай выражэння эпітэтаў (мова твораў Н. Мацяш не стала выключэннем) лічыцца прыметнік. Для стварэння эпітэта могуць ужывацца якасны і адносныя прыметнікі як з

прамым, так і з пераносным значэннем. Ужытыя з пераносным значэннем, яны забяспечваюць стварэнне яркіх, непаўторных вобразаў, асабліва тады, калі рэалізуюць індывідуальна-аўтарскае, а не агульнамоўнае значэнне: *Як у смелым сневе птушкі; Чыстым золатам свецяцца / Бянтэжлівасць і чулая ўразлівасць?*

Канцэнтрацыя прыметнікаў – стылістычны прыём, калі амаль кожная з’ява ці прадмет маюць пры сабе вобразныя і нявобразныя азначэнні-апісанні. Н. Мацяш у вершаваным радку гэты прыём выкарыстоўвае.

Прааналізаваны матэрыял сведчыць, што эпітэтам мовы твораў беларускай паэтыкі ўласціва разнастайнасць формаў выражэння, багатая экспрэсіўнасць, вобразнасць.

Сістэма вобразна-выяўленчых сродкаў паэтэсы была б не поўнасцю ахарактарызаванай, калі б па-за ўвагай засталася перыфраза. Гэты троп частаўжывальны ў вершаваных кантэкстах; ён уяўляе сабой апісальны выраз пераносна-вобразнага ўжывання, сінанімічны, як правіла, назоўніку. Радкі з перыфразамі даюць дакладнае ўяўленне пра аўтарскі змест і разнастайнасць граматычнага выражэння тропа. Пры гэтым прадмет і аб’ект супастаўлення належаць як да назоўнікаў адной тэматычнай групы (*камбайны – караблікі, жыццё – тэатр*), так і да розных (*агеньчык – гном, смутак – валадар / цар, час – дзед*).

Аналіз творчасці Ніны Мацяш дазваляе зрабіць выснову, што прадуктыўныя стылеўтваральныя сродкі яе паэтычнай мовы – індывідуальна-аўтарскія дзеяслоўныя і генітыўныя метафары, параўнанні, выражаныя творным склонам, эпітэты, выражаныя метафарызаванымі адноснымі прыметнікамі, перыфразы.

Спіс выкарыстанай літаратуры:

1. Багамолава, А. “Празыла жыццё, як птушка...”: семантыка-стылістычная характарыстыка паэтычных тропаў Ніны Мацяш / Алена Багамолава. –Роднае слова. – 2010. –№5. –С. 48-51.

2. Ляшчынская, В. А. Мова паэзіі Янкі Купалы : аўтарэферат дысертацыі ... доктара філалагічных навук / В. А. Ляшчынская. – Мн., 2004.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ